

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Алберт Бенбасат

относно дисертация на тема:

„ПРОМЕНЕНИЯТ МОДЕЛ НА СЪВРЕМЕННОТО ДЕТСКО
КНИГОИЗДАВАНЕ В БЪЛГАРИЯ”

Докторант Катя Георгиева Кирилова

за придобиване на научна степен „доктор”

по 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

(Журналистика – Детско книгоиздаване)

Трудът на редовния докторант Катя Кирилова, на която съм научен ръководител, има както теоретичен и исторически, така и практико-приложен аспект. Детското книгоиздаване не е било предмет на цялостно книговедско-книгоиздателско изследване у нас, налице са отделни библиографски проучвания, книговедски студии и статии по проблеми на детската книга, както и малко на брой книгоиздателски разработки, които третираат исторически, теоретични и съвременни негови аспекти.

До днес българската детска книга е била повече в обсега на литературната история и критика, психологията, педагогиката, социологията, но не и като книгоиздателски феномен, което говори, че все още сме в дълг и към теоретичното осмисляне, и към професионално-приложния аспект на тази важна сфера от българската книжовност. Катя Кирилова стъпва върху едно недостатъчно проучено научно поле, което прави нейният труд едновременно и исторически, и съвременен, проблемен – със съответните рискове, които носи подобно предизвикателство и които тя е съумяла да преодолее.

Дисертационният труд на К. Кирилова има обем от 386 страници (313 с. текст, снабден с таблици и диаграми) и 5 приложения от 73 страници. Изследването е структурирано в увод, три глави, заключение,

библиография, съдържаща 252 източника (хартиени и електронни) на български, английски и руски език.

След като в увода обосновава избора на темата, целите, задачите, научния си подход и пр., в първа глава дисертантката основателно отбелязва, че детското книгоиздаване е най-късно обособилият се издателски профил в системата на издателското профилиране. Въпреки че книги за деца (предимно с учебен характер) се пишат и издават значително по-рано, като отделен профил детското книгоиздаване започва да се формира в средата на XIX в., но в своя завършен вид – като модел, то се установява в края на XIX и най-вече в началото на XX век. Оттогава до днес, а със сигурност и в бъдеще, детското книгоиздаване ще си остане не само профил, но и различен от този за възрастни модел на книгоиздаване.

Постановката за детското книгоиздаване като модел е основополагаща в дисертацията и е развита от Катя Кирилова в плана на книжното триединство „дух – тяло – стока“, което съм въвел в моите трудове и което се оказва благодатно за теоретичното му осмисляне. На първо място този модел, т.е. устойчив, концептуализиран и запазващ основните си компоненти конструкт, изпробван и прилаган в практиката; та този модел, който естествено търпи развитие във времето, се детерминира най-напред от съдържателната страна на детската книга.

Това първо детерминирание е подчинено на възрастовата категория. През своето развитие малкият човек преминава през няколко стадия, които докторантката по свой почин успешно е класифицирала. В съответствие с всеки един от тези възрастови стадии детската психофизиология трябва да бъде подсигурана с „четиво“, което да задоволява малкия „читател“ с адекватно за годините му съдържание, независимо дали в художествен или нехудожествен (в т.ч. образователен и дори научен) аспект.

Съдържанието на детската книга се вписва в модела чрез характеристики като достъпност, занимателност, увлекателност, игровост, познавателност, възпитателност, но на всяка цена и чрез визуализацията на това съдържание, която има водеща роля при осъществяването на заложените в книгата идеи и смисли. В определени по-ранни стадии от предложената класификационна схема на развитие на подрастващите, към детското издание се добавят и допълнителни елементи, както игрови, така и познавателни, които по свои пътища „дописват” текста, подпомагат неговото разбиране и осмисляне, а също развиват творческото въображение на малкия възприемател. Илюстрацията, респективно допълнителните елементи – звукови, образни, материални и пр. – са част от съдържателната страна, понякога са неделим компонент и от текста (случаят с „Малкия принц” например), но те играят освен това ролята на канали, медии, посредством които се улеснява и се прави приятно четенето (слушането) на книгата.

Разбира се, количеството и качеството на самите илюстрации, както и техните естетически, медийни, цветови характеристики, въпросите около тяхната абстрактност или конкретност, респ. сюжетност/безсюжетност, са от съществено значение. Подобни въпроси са по-малко засегнати в труда, което не отчитам като слабост, а по-скоро като отделна проблематика (комплексна), която не е централна за това изследване и би могла да е предмет на самостоятелно разглеждане и анализ.

По отношение на компонента „тяло” от триадата дисертантката е подхождала задълбочено и изчерпателно. На подробен анализ са подложени важни съставлящи части на „телесността” в детската книга, които отново са обвързани с възрастовата обусловеност на текста (формат, шрифт, кегел, количество и разположение на илюстрациите, корица, подвързия и пр.). Доказва се, че веществеността, тялото на детската книга също имат медиен характер, че те играят възлова роля в перцепцията ѝ; с други думи, че

тялото и духът са в единство, в което се крие философията на детското книгоиздаване и като изкуство, и като модел, и като професия (иначе казано – профил).

Стоковостта на книгата също е разгледана в нейните основни определители, като е отчетена спецификата на детската книга като „стока”, която се избира и купува преди всичко от родителя, а той от своя страна се опира на собствената си ценностна система и критерии, формирани в неговото детство и юношество, както и от предлагания на пазара асортимент. Тук обаче действа и друг механизъм, който е характерен за децата ученици, особено в първите класове; те често пъти се влияят от телевизията (особено детски филми и сериали, свързани с книги), от интернет, както и от предпочитанията на своите съученици и приятели. Този аспект на маркетинга би могъл да се доразвие и дозадълбочи в бъдеще, особено ако трудът се подготви за печат.

Без да се спирам подробно на втората глава от дисертацията, която разглежда от книговедски и книгоиздателски позиции триединството „дух – тяло – стока” на детската книга, разполагайки го във времеви план между Възраждането и тоталитарния период, бих подчертал тяхната задълбоченост и изчерпателност. Ще обърна повече внимание на третата глава – „Съвременното детско книгоиздаване в България: развитие, организация, проблеми и тенденции”. В нея Катя Кирилова представя трансформационните процеси, на които е подложен моделът на българското детско книгоиздаване след 1989 година. Тук докторантката е въвела една собствена периодизация, като е обособила пет подпериода, които е аргументирала в социоекономически, социокултурен и бизнес аспект. Разбира се, тази периодизация не може да се приеме като безусловна и съ-относима към всички книгоиздателски профили по време на т.нар. преход. Тя обаче задава важни отправни пунктове към осмислянето на развойния трансформационен процес, свързан с модела на

детското книгоиздаване през последния четвърт век. Преминаването от държавен монополизъм към пазарна среда, предизвикало „хаос“ в бизнеса, от една страна, преодолява унаследените тоталитарни практики на унификация и повсеместен контрол, от друга страна, комерсиализацията, разчита на „твърди“, печеливши, стандартизирани „образци“, главно от чужд произход; постепенната „нормализация“, ражда специализирани в детската литература издателски институции, подобрява общото качество на „триединството“; по време на икономически кризи като контрамярка се разширява издателското профилиране чрез въвеждането на детска тематика... Върху тези и пр. важни отправни пунктове се фокусира анализът на трансформационния преход и този анализ дава своя принос в осмислянето на съвременния период, оправдавайки същевременно обособяването на отделните му подпериоди.

Съществен акцент в тази част на труда е отсъствието на държавна политика в сферата на детското книгоиздаване въпреки постоянното подчертаване на насъщната необходимост от нея от страна на експертите и обществените фактори. Съпоставката с предходните периоди, която се налага в случая, говори в полза на миналото и този факт, подчертан и анализиран в дисертацията, също допринася за актуалния и приложен принос на разглеждания научен труд. Изводите и препоръките в края на тази глава от своя страна задават редица проблемни перспективи, върху които следва да съсредоточат вниманието си издателите, държавните и обществените институции, а защо не и по-сетнешните изследователи.

При оценката ни не бива да бъде пренебрегнат и библиометричният подход, както и анкетирването на редица практики в бизнеса с детски книги. Приложени в тази глава на дисертацията, тези важни структурни детайли от нея не само дават по-пълна картина на детското книгоиздаване в настоящия момент, но уплътняват с емпирични наблюдения и факти анализите и изводите на Катя Кирилова.

В заключение: намирам, че дисертационният труд „Промененият модел на съвременното детско книгоиздаване в България” притежава необходимите качества и приноси и със своя научен (теоретичен и исторически) и практико-приложен характер напълно отговаря на нормите и изискванията за присъждане на научната степен „доктор” по 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Детско книгоиздаване).

Като член на научното жури ще гласувам с „да” за присъждането на степента „доктор” на Катя Георгиева Кирилова и приканвам останалите членове на уважаемото научно жури да направят същото.

Изготвил становището:

Проф. д-р Алберт Бенбасат